

VODIČ

KAKO OSTVARITI PRAVA?

u zdravstvenoj zaštiti
socijalnoj zaštiti
zaštiti od diskriminacije

juni 2012

PRAVA ZA SVE
učinimo ljudska prava stvarnim

VODIČ

KAKO OSTVARITI PRAVA?

u zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti i zaštiti od diskriminacije

Projekat finansira:

juni 2012.

Sadržaj

Zdravstvena zaštita	1
Socijalna zaštita	8
Diskriminacija	14
Prilog - Formular za pokretanje postupka pred Institucijom ombudsmena BiH¹	24

---

¹ Formular dostupan na web stranici Institucije ombudsmena BiH www.ombudmen.gov.ba

Zašto vodič?

Veliki broj stanovništva u Bosni i Hercegovini nije pokriven zdravstvenim osiguranjem i ne može koristiti pravo na zdravstvenu zaštitu. Najveći broj neosiguranih u Republici Srpskoj su radnici preduzeća u kojima poslodavci ne uplaćuju doprinose za zdravstveno osiguranje. U Federaciji BiH dodatan je problem nezaposlenih koji su propustili rok od 30 do 90 za prijavu na biro i tako izgubili pravo na zdravstveno osiguranje preko biroa za zapošljavanje.

Sistem socijalne zaštite je organizovan na nivou kantona u FBiH i opština u RS i kao takav je krajnje birokratizovan, rascjepkan i neefikasan. Nepostojanje zakonskog okvira na nivou države i istovremeno neharmoniziranost zakona između entiteta kojima se reguliše ova oblast dovodi do isključivanja pojedinih grupa stanovništva iz sistema zaštite i do diskriminacije.

Iako se termin diskriminacija često koristi u javnom govoru, mnogima je još uvijek nejasno šta sve podrazumijeva. Najčešće se diskriminacija tumači kao neopravdano pravljenje razlike prema jednom licu ili grupi, obzirom na neka njihova lična svojstva. Diskriminacija ima različite oblike, veoma često je skrivena i nekad je teško odrediti da li se radi o diskriminaciji ili kršenju prava po nekoj drugoj osnovi.

Građani veoma rijetko traže svoja prava pred nadležnim institucijama podnošenjem tužbi ili žalbi unutar institucija ili pred sudovima. Neki od ključnih razloga za ovo nalaze se u činjenici da su generalno neobaviješteni o svojim pravima.

Obaveza informisanja od strane institucija nije adekvatno zakonski regulisana i institucije svjesno izbjegavaju i minimalne obaveze da pruže potrebne informacije građanima, a često i sprječavaju da određene informacije o pravima budu dostupne u institucijama.

Javnost nije dovoljno upoznata sa procesom donošenja i izmjena zakona. Mediji nedovoljno prate i informišu o zakonima iz oblasti zdravstvene i socijalne zaštite koji su u proceduri donošenja i usvajanja na parlamentima, a vlasti ne ulažu nikakav napor da približe nove zakone građanima i upoznaju ih sa pravima.

Cilj Vodiča jeste da ukaže na:

- osnovna prava koja proizilaze iz zakona o socijalnoj, zdravstvenoj zaštiti i zaštiti od diskriminacije;
- institucije koje su nadležne za obezbjeđenje ovih prava;
- ključne procedure za ostvarenje prava, kao npr. kome i kako podnijeti zahtjev ili žalbu u cilju ostvarenja prava.

I ZRAVSTVENA ZAŠTITA

Ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu uglavnom uslovljeno posjedovanjem zdravstvenog osiguranja.

Izuzetak od pravila, odnosi se na određene grupe stanovništva izložene povećanom riziku, koje su definisane u Zakonu o zdravstvenoj zaštiti FBiH. Zakon određuje 'da se pod jednakim uslovima na nivou Federacije BiH ostvaruje zdravstvena zaštita stanovništva i grupacija koje su izložene povećanom riziku i socijalnom ugroženom stanovništvu' u koje, između ostalih, spadaju:

- djeca od rođenja do najduže 26 godina ukoliko su na redovnom školovanju;
- žene u toku trudnoće, porođaja, materinstva, bez obzira na status zdravstvenog osiguranja;
- lica starija od 65 godina života ako nisu osigurani po drugom osnovu;
- lica sa invaliditetom;
- duševni bolesnici opasni po svoj i tuđi život;
- povratnici, raseljena lica, žrtve nasilja u porodici;
- materijalno neosigurana lica koja primaju 'materijalno osiguranje';
- lica romske nacionalnosti koja nemaju stalno boravište u FBiH.

Zakoni o zdravstvenom osiguranju u RS i Federaciji BiH su relativno usklađeni. Najbitnija razlika, koja omogućuje širu zaštitu građana u RS i veći obuhvat osoba pokrivenih zdravstvenim osiguranjem ogleda se u tome što Zakon o zdravstvenom osiguranju FBiH uključuje postojanje roka (od 30 do 90 dana, zavisno od slučaja) za prijavu na biro za zapošljavanje po završenom školovanju ili prestanku rada kako bi se ostvarilo pravo na zdravstveno osiguranje preko biroa za zapošljavanje.

Propuštanje prijave u određenom roku, često zbog neinformisanosti građana ali i neispunjavanja obaveza poslodavaca, dovodi do gubitka prava na zdravstveno osiguranje građana u FBiH. Zbog propuštanja da se u roku prijave na zavode iz raznih razloga, oko 43% nezaposlenih ne ostvaruje pravo na zdravstveno osiguranje, ali ostaju na evidenciji biroa za zapošljavanje. Svi ti nezaposleni, zajedno sa članovima porodice, nemaju drugi način da ostvare pravo na zdravstvenu zaštitu. Istovremeno, u Republici Srpskoj takav rok ne postoji i zdravstveno su osigurani i ostvaruju zdravstvenu zaštitu svi nezaposleni koji su prijavljeni na zavode za zapošljavanje.

Nevladine organizacije već godinama zagovaraju ukidanje nelogične i neopravdane odredbe o roku na prijavu u zakonu FBiH

Osigurana lica

Prema zakonima o zdravstvenom osiguranju RS i FBiH i zakonskim izmjenama iz januara 2009. u FBiH, a u RS iz maja 2008. osiguranici, uključujući i članove porodice su, između ostalih:

- lica u radnom odnosu gdje je organizacija, tj. poslodavac obveznik uplaćivanja doprinosa;
Kaznene odredbe iz Zakona o zdravstvenom osiguranju FBiH predviđaju kazne u iznosu od 500 do 2000 KM za poslodavca (bilo pravno ili fizičko lice) ukoliko, između ostalog, ne obračuna i uplati doprinose za obavezno zdravstveno osiguranje, penzijsko osiguranje, zdravstveno osiguranje nezaposlenih. Predviđena je posebna kazna za svaku vrstu neuplaćenog doprinosa.
- lica koje samostalno obavljaju privrednu ili profesionalnu djelatnost (zanatlija, ugostitelj, vlasnik preduzeća sam za sebe uplaćuje doprinose);
- lica koje obavljaju poljoprivrednu djelatnost (zemljoradnik je obveznik uplate za sebe i članove porodičnog domaćinstava), s tim da su uočeni su problemi u RS u izdavanju katastarskih rješenja u opštinama, na osnovu kojih se vrši uplata);
- nezaposlena lica za koja uplate vrše zavodi za zapošljavanje, u oba entiteta;
- penzioneri za koje uplatu vrše zavodi penzijskog i invalidskog osiguranja;
- lica smještena u ustanovama socijalne zaštite i korisnici stalne novčane pomoći – obveznici za uplatu su Zavod za socijalnu zaštitu u FBiH, a u RS opština na kojoj osiguranik ima prebivalište;
- za djecu od rođenja do 15 godina, kao i lica nakon navršениh 65 godina života koja nisu osigurana po drugoj osnovi, uplate vrši organ uprave kantona nadležan za poslove socijalne i dječije zaštite (FBiH);
- u RS, djeca mlađa od 15 godina, u slučaju kad roditelji nemaju osiguranje, imaju mogućnost osiguranja samo po osnovu godina života, prijavom u poslovnicu Fonda zdravstvenog osiguranja u mjestu prebivališta, na osnovu rodnog lista djeteta;
- za učenike do 18 godina i studente do 26 godina, koji nisu osigurani po drugom osnovu, uplate vrši organ uprave kantona nadležan za obrazovanje (FBiH). U RS prijave idu preko Fonda za zdravstveno osiguranje.

Zdravstvena knjižica kojom se dokazuje pravo na zdravstvenu zaštitu se u načelu ovjerava u poslovnicu Zavoda za zdravstveno osiguranje, jednom mjesečno, za zemljoradnike (u RS) ovjeravanje zdravstvene knjižice se vrši tromjesečno.

U oba entiteta vlastito zdravstveno osiguranje za djecu stariju od 15 godina, koja ne nastavljaju školovanje, dobiva se prijavom na Zavod za zapošljavanje, s tim da u FBiH postoji rok za prijavu, a u Republici Srpskoj ne.

Nezaposlene osobe, pravo na zdravstveno osiguranje ostvaruju prijavom na biro/zavode za zapošljavanje, s tim da Zavod za zapošljavanje RS ima posebnu evidenciju onih koji aktivno traže posao i onih koji su prijavljeni na Zavod isključivo radi ostvarivanja prava na

zdravstveno osiguranje. Nezaposleni, koji nisu prijavljeni na biroe za zapošljavanje, a koji primaju trajnu socijalnu pomoć kao što su starije osobe ili osobe bez školske spreme, pravo na ovjeru zdravstvene knjižice stiču preko centara za socijalni rad.

Primjena **Zakona o izmjenama i dopunama zakona o zdravstvenom osiguranju FBiH²** je počela 1.1.2009. a kantonalni organi uprave, zavodi zdravstvenog osiguranja kantona i vlade kantona, bili su dužni su uskladiti svoje akte sa ovim Zakonom u roku od 90 dana (do 1.4.2009).

U nekim kantonima, kantonalne vlade i nadležni ministri, ni poslije tri godine od utvrđenog roka, nisu učinili ništa da obezbijede primjenu ovih zakonskih izmjena. Nisu doneseni potrebni propisi/uputstva o načinu ostvarivanja ovih prava, niti su u budžetima predviđena potrebna sredstva za ove namjene. To predstavlja kršenje federalnog zakona i građani ili udruženja građana mogu pokrenuti tužbe protiv neodgovornih vlasti u ovim kantonima.

Šta je participacija u troškovima liječenja?

Participacija je lično učešće osiguranih lica u troškovima zdravstvene zaštite, ortopedskih i drugih pomagala i lijekova.

Ko je oslobođen plaćanja participacije?

Federacija BiH

- djeca do navršene 15-te godine života, učenici i redovni studenti do navršene 26-te godine života,
- žene u ostvarivanju trudnoće i materinstva,
- vojni invalidi i civilne žrtve rata sa utvrđenim invaliditetom preko 60%,
- članovi porodica poginulih boraca, koji su bili pripadnici Vojske Federacije BiH,
- penzioneri čija penzija ne prelazi iznos minimalne penzije,
- lica starija od 65 godina ako nisu korisnici penzije i drugih prihoda,
- osigurana lica – štićenici socijalnih ustanova i korisnici socijalne zaštite,
- raseljena lica i izbjeglice ako nisu korisnici penzije i drugih prihoda,
- osigurana lica koji su dobrovoljni davaoci krvi više od 10 puta, darovatelji organa,
- osigurana lica koja su prijavljena kod zavoda za zapošljavanje kao nezaposleni.

Republika Srpska

Participacije su oslobođeni u svim situacijama, izuzev kod podizanja lijekova sa liste B i C:

- žene u toku trudnoće, porođaja i za vrijeme trajanja porođiljskog odsustva,
- djeca do navršenih 15 godina života,
- lica starija od 65 godina,
- korisnici stalne novčane pomoći i lica smještene u ustanove socijalne zaštite, za koje doprinos plaća Centar za socijalni rad,

---

² Službene novine FBiH 70/08

- dobrovoljni davaoci krvi sa deset i više davanja, pod uslovom da od posljednjeg davanja nije prošlo više od godine dana,
- RVI i porodice poginulih boraca za koje participaciju uplaćuje nadležni organ opštine,
- slijepa lica prve kategorije,
- lica sa težim oblicima mentalne retardacije.

Kako tražiti zaštitu prava iz zdravstvenog osiguranja?

a) Kome se obratiti u ostvarivanju prava na zdravstveno osiguranje i zdravstvenu zaštitu?

Institucije koje su obavezne osigurati sredstva za vaše zdravstveno osiguranje:

- Za lica smještena u ustanovama socijalne zaštite i za korisnike stalne novčane pomoći obveznici za uplatu su Zavod za socijalnu zaštitu u FBiH;
- Za djecu od rođenja do 15 godina, kao i lica nakon navršenih 65 godina života, koja nisu osigurana po drugoj osnovi, uplate vrši organ uprave kantona preko nadležnog centra za socijalni rad (FBiH);
- U RS, djeca mlađa od 15 godina, u slučaju kad roditelji nemaju osiguranje, imaju mogućnost osiguranja samo po osnovu godina života, prijavom u poslovnicu Fonda zdravstvenog osiguranja u mjestu prebivališta, na osnovu rodnog lista djeteta;
- Vlastito zdravstveno osiguranje za djecu stariju od 15 godina, koja ne nastavljaju školovanje, dobiva se prijavom na Zavod za zapošljavanje;
- Za učenike do 18 godina i studente do 26 godina, koji nisu osigurani po drugom osnovu u FBiH, uplate vrši organ uprave kantona nadležan za obrazovanje. U RS prijave idu preko Fonda za zdravstveno osiguranje;
- Vanredni studenti, pravo na zdravstveno osiguranje stižu prijavom na zavode za zapošljavanje (u oba entiteta);
- Nezaposlene osobe, pravo na zdravstveno osiguranje ostvaruju prijavom na biro/zavode za zapošljavanje. Nezaposleni, koji nisu prijavljeni na biro za zapošljavanje, a koji primaju trajnu socijalnu pomoć kao što su starije osobe ili osobe bez školske spreme, pravo na ovjeru zdravstvene knjižice stižu preko centara za socijalni rad.

Ukoliko ne možete ostaviti pravo na zdravstveno osiguranje ni po jednoj gore navedenoj osnovi, možete se dobrovoljno osigurati prijavom kod nadležnog zavoda za zdravstveno osiguranje.

Kako se ostvaruje pravo na zdravstveno osiguranje i zdravstvenu zaštitu za učenike i studente koji nisu osigurani preko roditelja ili na drugi način u Federaciji BiH?

- Obveznici obračunavanja i uplate doprinosa i izdavanje rješenja/odluke po Zakonu o zdravstvenom osiguranju FBiH su kantonalna ministarstva obrazovanja, nauke i sporta;
- Potrebni dokumenti uz pismeni zahtjev se dostavljaju kantonalnom ministarstvu obrazovanja koje izdaje rešenje/odluku na osnovu koje se vadi i ovjerava knjižica u poslovnici Zavoda zdravstvenog osiguranja;
- Dokumenti za učenike (osnovna i srednja škola): rodni list, dokaz da ste redovan učenik (izdaje sekretar škole), dokaz da ne ostvarujete osiguranja preko roditelja ili staratelja (izdaje kantonalni Zavod zdravstvenog osiguranja), pismeni zahtjev za ostvarivanje zdravstvene zaštite;
- Dokumenti za studente: lična karta, potvrda o mjestu boravka (CIPS), dokaz da ste redovan student (od studentske službe fakulteta), dokaz da ne ostvarujete osiguranje preko roditelja ili staratelja (iz kantonalnog Zavoda zdravstvenog osiguranja), pismeni zahtjev za ostvarivanje zdravstvene zaštite.

b) Kome se obratiti u slučaju kršenja prava iz zdravstvenog osiguranja?

Uloga Inspekcije rada

Entitetski Zakoni o inspekcijama³ predviđaju da se građani mogu obratiti Inspekciji rada radi zaštite svojih prava i zatražiti inspekcijski nadzor i određivanje mjera prema poslodavcu koji izbjegava obavezu **prijave zaposlenika** na penziono i zdravstveno osiguranje. Prijava treba sadržavati:

1. ime, prezime i adresu prebivališta osobe koja prijavljuje poslodavca,
2. naziv i adresu poslodavca kojeg se prijavljuje, i
3. kraće obrazloženje nezakonitosti koja se prijavljuje.

Inspekcija može poslodavcu zabraniti dalje obavljanje djelatnosti dok ne izvrši zakonsku obavezu **prijavljivanja zaposlenika** na penziono i zdravstveno osiguranje. Također,

---

³ Službene novine FBiH 69/05 i Službeni glasnik RS 113/05

inspektori mogu pokrenuti i postupak pred sudom za prekršaje ili krivična djela uočena tokom inspekcijuskog nadzora.

Na web stranici Uprave za inspekcijske poslove RS postoji i mogućnost prijave i putem interneta popunjavanjem elektronskog obrasca.⁴

Uloga Poreske uprave

Od januara 2011. godine, u poreskim upravama Federacije BiH i Republike Srpske uspostavljena je jedinstvena baza podataka koja sadržava informacije o svim poslodavcima kao i svim prijavljenim i uplaćenim doprinosima, uključujući i podatke o uplati obaveznog zdravstvenog osiguranja prijavljenim zaposlenicima. Na ovaj način poreske uprave prate sve poslodavce koji su po zakonu odgovorni za redovnu uplatu doprinosa, te vrše kontrolu prijavljenih i izvršenih uplata.

Zaposlenici kojima nije uplaćeno redovno zdravstveno osiguranje mogu se direktno obratiti Poreskoj upravi FBiH ili 10 kantonalnih Poreznih ureda u FBiH⁵, kao i u Poreskoj upravi RS i Područnim centrima Poreske uprave RS.⁶

U pismenoj prijavi poreznom uredu/poreskoj upravi navode se slijedeći podaci:

- ime i prezime, adresa i kontakt detalji osobe koja podnosi prijavu ,
- naziv preduzeća (firme) u kojoj osoba radi,
- period u toku kojeg navedeni poslodavac nije uplaćivao obavezno zdravstveno osiguranje.

Poreska uprava nakon prijave pokreće postupak kontrole. Poreska uprava ima nadležnost da poslodavcu naredi uplatu zaostalih doprinosa i da protiv poslodavca pokrene krivične i prekršajne postupke za kršenje zakona.

Uloga Fonda zdravstvenog osiguranja RS i Zavoda zdravstvenog osiguranja FBiH Kad ćete prijaviti kršenje prava Fondu zdravstvenog osiguranja RS?

Informativni leci koje izdaje Fond zdravstvenog osiguranja RS navode primjere kršenja prava iz zdravstvene zaštite/osiguranja koje je potrebno prijaviti filijali Fonda zdravstvenog osiguranja kojoj osiguranik pripada:

- kada vam u poslovnici Fonda neće da ovjere knjižicu, a vi spadate u kategoriju djece do 15 godina, trudnica i žena na porodiljskom odsustvu i lica starijih od 65 godina,

⁴ http://www.inspektorat.vladars.net/index.php?option=com_wrapper&view=wrapper&Itemid=144&lang=sr-lat

⁵ http://www.pufbih.ba/images/stories/direktoriji_docs/organizaciona_shema_pufbih.pdf

⁶ <http://www.poreskaupravar.org/SiteCir/RegionalnaOrganizacija.aspx>

- ukoliko vam je naplaćena participacija, a spadate u kategoriju koja je oslobođena te obaveze,
- kad vam u apoteci naplate participaciju za lijek sa liste A čiju cijenu Fond zdravstvenog osiguranja RS priznaje u 100% iznosu,
- kada u poslovnici Fonda zdravstvenog osiguranja RS odbiju da vam ovjere zdravstvenu knjižicu zbog neuplaćenog iznosa,
- kada vam u domu zdravlja ili bolnici traže da sami kupite lijek koji oni moraju da imaju,
- kada vam u domu zdravlja naplaćuju uslugu uz obrazloženje da je tu uslugu Fond ugovorio sa nekom drugom ustanovom,
- kada vam doktor lijek sa liste ne propiše na recept već na papiru na osnovu kojeg ne možete ostvariti svoje pravo u apoteci.

Zavod zdravstvenog osiguranja FBiH

U FBiH postoji 10 kantonalnih i Federalni zavod zdravstvenog osiguranja. Kantonalni zavodi su institucije kojima se građani obraćaju za savjet i instrukcije u ostvarivanju prava na zdravstveno osiguranje i kojima prijavljuju kršenje prava.

Stoga, za sva pitanja u vezi prijave na zdravstveno osiguranje, ostvarivanje prava ili kršenje prava iz zakona o zdravstvenom osiguranju, trebete se obratiti se nadležnim kantonalnim zavodima zdravstvenog osiguranja. Ukoliko spadate u kategoriju osoba oslobođenih od plaćanja ličnog učešća u troškovima liječenja, a desi se da službenik osiguranja neće da vam ovjeri zdravstvenu knjižicu bez uplaćenog novčanog iznosa, obratite se zavodu zdravstvenog osiguranja za stručnu pomoć koju vam je zavod dužan obezbjediti.

II SOCIJALNA ZAŠTITA

Prema Zakonu o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom FBiH⁷, korisnici socijalne zaštite su:

- djeca bez roditeljskog staranja, odgojno zanemarena djeca, odgojno zapuštena djeca i djeca čiji je razvoj ometen obiteljskim prilikama;
- osobe sa invaliditetom i osobe ometene u fizičkom ili psihičkom razvoju;
- materijalno neosigurane i za rad nesposobne osobe;
- stare osobe bez obiteljskog staranja;
- osobe sa društveno negativnim ponašanjem;
- osobe i obitelji u stanju socijalne potrebe, kojima je uslijed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite.

Prava iz socijalne zaštite utvrđena zakonom Federacije BiH:

- novčana i druga materijalna pomoć;
- osposobljavanje za život i rad;
- smještaj u drugu obitelj;
- smještaj u ustanove socijalne zaštite;
- usluge socijalnog i drugog stručnog rada;
- kućna njega i pomoć u kući.

Prava porodica sa djecom⁸

- dodatak na djecu
- naknada umjesto plaće ženi – majci u radnom odnosu za vrijeme trajanja trudnoće, porođaja i njege djeteta
- novčana pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja ženi-majci, odnosno drugom licu koje nije u radnom odnosu
- pomoć u prehrani djeteta do šest mjeseci i dodatna ishrana za majke dojilje
- posebni psihosocijalni tretman bračnih drugova koji žele djecu i trudnica
- smještaj djece uz osiguranu ishranu u ustanovama predškolskog odgoja
- osiguranje jednog obroka u vrijeme nastave u osnovnim školama
- školarine i stipendije đacima i studentima.

---

⁷ Službene novine FBiH 36/99, 54/04, 42/06

⁸ Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom FBiH, Službene novine FBiH 36/99, 54/04, 42/06

Nadležnosti institucija za postupanje po zakonu u FBiH

Centri za socijalni rad i/ili općinske službe za poslove socijalne zaštite su prva adresa u traženju i ostvarivanju prava iz socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica s djecom.

Postupak za ostvarivanje prava po ovom zakonu pokreće se na zahtjev lica kojem je potrebna zaštita ili na zahtjev njegovog zakonskog zastupnika. Postupak, po službenoj dužnosti pokreće centar za socijalni rad, odnosno nadležna općinska služba nakon saznanja ili obavijesti pruženih od strane fizičkih ili pravnih lica, a koja ukazuju na potrebu pokretanja postupka.

Postupak za ostvarivanje prava iz socijalne zaštite je hitan. Centar je, prema većini kantonalnih zakona, dužan donijeti rješenje o zahtjevu i dostaviti ga stranci u roku od 15 do 30 dana.

Centar odlučuje i donosi rješenja o pravima i novčanim iznosima, o smještaju lica u drugu porodicu i o smještanju u ustanovu.

Naknada umjesto plaće ženi-majci koja je u radnom odnosu ostvaruje se u većini kantona preko općinskih službi (kanton Sarajevo), a u nekim preko centra za socijalni rad (srednjobosanski i tuzlanski kanton).

Podnošenje zahtjeva prema centru za socijalni rad ili općinskoj službi smatra se prvostepenim postupkom u ostvarivanju prava.

Ukoliko kroz ovaj postupak ne dođe do ostvarivanja prava ili osoba koja je podnijela zahtjev nije zadovoljna rješenjem, može se pokrenuti drugostepeni postupak u kojem se u principu žalbom obraća kantonalnom ministarstvu za rad i socijalnu politiku.

Korisnici socijalne zaštite prema Zakonu o socijalnoj zaštiti Republike Srpske

Lica koja se nalaze u stanju socijalne potrebe, a naročito:

- maloljetnici bez roditeljskog staranja i maloljetnici ometeni u fizičkom i psihičkom razvoju;
- maloljetnici čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama i vaspitno zanemareni i zpušteni;
- materijalno neobezbjedena i za rad nesposobna lica,
- stara lica bez porodičnog staranja,
- invalidna lica,
- lica sa društveno negativnim ponašanjem,
- lica kojima je zbog posebnih okolnosti potrebna socijalna zaštita.

Prava prema Zakonu o socijalnoj zaštiti RS:

- materijalno obezbjeđenje;
- dodatak za pomoć i njegu drugog lica;
- pomoć za osposobljavanje za rad djece i omladine;
- smještaj u ustanovu socijalne zaštite ili smještaj u drugu porodicu;
- usluge socijalnog rada.

Prava prema Zakonu o dječijoj zaštiti RS:

- naknada plate za vrijeme korištenja porodiljskog odsustva i materinski dodatak;
- pomoć za opremu novorođenčeta;
- dodatak za djecu;
- zadovoljavanje razvojnih potreba djece;
- predškolsko vaspitanje i obrazovanje za djecu bez roditeljskog staranja, djecu sa smetnjama u razvoju i djecu na dužem bolničkom liječenju;
- vaspitno-obrazovni programi pripremanja djece za školu;
- boravak, predškolsko vaspitanje i obrazovanje i preventivna zdravstvena zaštita djece predškolskog uzrasta i boravak djece osnovnoškolskog uzrasta do deset godina starosti;
- odmor i rekreacija djece do 15 godina starosti u dječijem odmaralištu;
- regresiranje troškova boravka djece u predškolskoj ustanovi, odmora i rekreacije.

Centar za socijalni rad rješava u prvom stepenu prava utvrđena ovim zakonom, kao i ostvarivanje prava iz oblasti dječije zaštite i porodične zaštite i starateljstva. Za rješavanje o pravu na socijalnu zaštitu nadležan je centar za socijalni rad na čijem području se nalazi prebivalište lica o čijem se pravu rješava.

Dokumentacija potrebna za ostvarivanje prava iz socijalne zaštite

Postupak za ostvarivanje osnovnih prava osoba sa invaliditetom

pravo na ličnu invalidninu, pravo na dodatak za njegu i pomoć od druge osobe, pravo na ortopedski dodatak, pravo na smještaj u drugu porodicu, pravo na smještaj u ustanovu socijalne zaštite, pravo na kućnu njegu i pomoć u kući

O pravima u prvom stepenu rješava centar za socijalni rad ili općinska služba za upravu kojoj su povjereni poslovi socijalne zaštite, prema mjestu prebivališta ili boravišta podnosioca zahtjeva.

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike rješava po žalbama izjavljenim na rješenja donesena u prvom stepenu koje i po službenoj dužnosti vrši reviziju rješenja kojima su priznata prava po osnovu invaliditeta. U postupku revizije, Ministarstvo može dati saglasnost na prvostepeno rješenje, izmjeniti ga, poništiti ili ukinuti shodno utvrđenom činjeničnom stanju i primjenom pravila postupka.

Za realizaciju bilo kojeg od navedenih prava, osobe se obraćaju centru za socijalni rad ili nadležnoj općinskoj službi, gdje se mogu dobiti obrasci za podnošenje zahtjeva sa spiskom dokumenata koji se moraju priložiti u svrhu dokaza o ispunjavanju zakonom propisanih uslova, kao i dodatne informacije i uputstva o traženim dokumentima.

Za ostvarenje prava, podnosi se zahtjev na kome treba navesti kategoriju osoba sa invaliditetom: da li sa tjelesnim oštećenjima ili trajnim smetnjama u fizičkom razvoju ili sa poremećajima u govoru, glasu ili vidu.

Uz zahtjev se prilažu slijedeći dokumenti (originali ili ovjerene kopije):

- lična karta,
- izvod iz matične knjige rođenih,
- prijava o mjestu prebivališta,
- uvjerenje o državljanstvu BiH,
- nalaz i mišljenje o utvrđenom procentu tjelesnog oštećenja organizma ili medicinsku dokumentaciju za osobe koje ne posjeduju nalaz i mišljenje o tjelesnom oštećenju,
- izjavu da prava po tom zahtjevu ne ostvaruje po drugom osnovu ili drugom propisu,
- fotokopiju kartice o otvorenom tekućem računu, uvjerenje PIO da jeste ili nije korisnik naknade za njegu i pomoć od druge osobe,
- uvjerenje od nadležne općinske službe da jeste ili nije korisnik civilne invalidnine kao civilna žrtva rata,
- uvjerenje nadležne općinske službe da jeste ili nije korisnik prava iz boračko-invalidske zaštite.

Podnosilac zahtjeva, prilikom podnošenja zahtjeva, u prisustvu zaposlenika centra za socijalni rad, potpisuje izjavu da po tom zahtjevu ne ostvaruje prava po drugom osnovu ili drugom propisu. Nije neophodno lično podnijeti zahtjev, to može učiniti punomoćenik ili staratelj, ako podnosilac zahtjeva nije sposoban sam pokrenuti ili pratiti postupak. Za punomoćnika se može postaviti advokat ali i srodnik ili prijatelj koji će osobu savjesno i stručno zastupati.

Postupak za ostvarivanje prava iz socijalne zaštite o kojima odlučuju centar za socijalni rad je besplatan i ne predviđa administrativne takse.

Dokumentacija potrebna za ostvarivanje prava na stalnu socijalnu pomoć:

- zahtjev na formularu koji se dobije u nadležnom općinskom organu uprave (centar za socijalni rad ili općinska služba);
- izjava o zajedničkom domaćinstvu;
- izvod iz matične knjige rođenih podnosioca i članova domaćinstva;
- kopija LK i uvjerenje o prebivalištu podnosioca;
- uvjerenje o redovnom školovanju (za članove domaćinstva);
- uvjerenje o prihodima zajedničkog domaćinstva odnosno da nije korisnik određenih primanja (plata i dr. primanja iz radnog odnosa, starosna, invalidska i porodična penzija/PIO, poljoprivredna djelatnost/Poreska uprava, primanja po propisima boračko-invalidske zaštite i zaštite civilnih žrtava rata- općinska služba; prihodi ostvareni po osnovu imovinskog prava, ostala primanja);

- nalaz i mišljenje stručne komisije o nesposobnosti za samostalan rad i privređvanje podnosioca zahtjeva.

Dokumentacija potrebna za ostvarivanje prava na redovni dječiji dodatak (predaje se u originalu ili ovjerenj kopiji):

- zahtjev na formularu koji se dobije u nadležnom općinskom organu uprave;
- kopija potvrde o prebivalištu/boravištu;
- kućna lista;
- rodni listovi za djecu;
- potvrda o redovnom školovanju za djecu (najduže do 27.godine života);
- uvjerenje uprave prihoda o ostvarenim prihodima;
- potvrda o visini plaće ili uvjerenje da je na evidenciji nezaposlenih za sve punoljetne članove domaćinstva;
- visina starosne, porodične penzije, kopija čeka za penziju;
- uvjerenje za poljuprivrednu djelatnost/poresko;
- uvjerenje o primanju po propisima o boračko invalidskoj zaštiti i zaštiti civilnih žrtava rata;
- uvjerenje o prihodima ostvarenim po osnovu imovinskog prava;
- uvjerenja nadležne općinske službe da se ne obavlja dopunska djelatnost, za oba roditelja;
- ovjerena izjava o zajedničkom domaćinstvu;
- kopija presude o razvodu braka ako su roditelji razvedeni;
- ovjerena izjava roditelja da žive u vanbračnoj zajednici ili rješenje kome je dijete povjereno;
- potvrda o vlasništvu motornog vozila za sve članove domaćinstva.

Dokumentacija potrebna za ostvarivanje porodiljske naknade ženi u radnom odnosu (zahtjevi se podnose u općinskom organu uprave nadležnom za socijalnu zaštitu, u roku od 60 dana od rođenja djeteta):

- prijavnica boravka i kopija lične karte za oba roditelja
- potvrda od poslodavca da je u radnom odnosu i da će koristiti porodiljsko odsustvo na kojoj će biti upisan registarski broj firme i matični broj osiguranika u PIO, sa naznakom da li je radni odnos na određeno ili neodređeno vrijeme i od kad je u radnom odnosu
- izvod iz matične knjige rođenih za dijete
- otpusna lista iz bolnice
- uvjerenje o kretanju iz Policijske uprave općine (samo za one podnosiocce zahtjeva čija lična karta nije starija godinu dana od datuma izdavanja)
- rješenje o priznavanju statusa raseljenog lica (za one podnosiocce zahtjeva koji imaju prijavljen boravak)
- potvrda od ljekara od dana poroda ili 28 dana prije poroda kao dokaz da je otvoreno bolovanje u vezi sa porođajem
- uvjerenje PIO o uplaćenim doprinosima.

Sve kopije priloženih dokumenata moraju biti ovjerene.

Dokumentacija potrebna za ostvarivanje novčane naknade ženi majci koja nije u radnom odnosu, kao i za naknadu za prehranu djeteta do 6 mjeseci:

- zahtjev na propisanom obrascu;
- kopija potvrde o mjestu prebivališta;
- rodni list za dijete;
- uvjerenje da se nalazi na evidenciji nezaposlenih;
- otpusna lista iz bolnice (kopija);
- potvrda o redovnom školovanju;
- uvjerenje o kretanju za oba roditelja i PU općine (samo za one čija lična karta po datumu izdavanja nije starija od godinu dana).

Za jednokratnu pomoć za opremu novorođenog djeteta:

- prijava o mjestu boravka i kopija lične karte za oba roditelja
- kućna lista i potvrda mjesne zajednice
- rodni list djeteta
- uvjerenje o zaposlenju i prosjek plate za prvu polovinu tekuće godine (podnosioca zahtjeva i punoljetnih članova domaćinstva)
- potvrda biroa za zapošljavanje za nezaposlene roditelje i članove porodičnog domaćinstva
- fotokopija radne knjižice (strana sa ličnim podacima i strana na kojoj su upisani podaci o zaposlenju) – ukoliko podnosilac nije ni u radnom odnosu ni na birou
- poresko uvjerenje
- rješenje o invalidnosti za roditelje
- potvrda iz službe za imovinsko-pravne i geodetske poslove i katastar nekretnina da ne ostvaruju prihode od poljoprivredne djelatnosti i po osnovu imovinskog prava
- uvjerenje iz MUP-a o neposjedovanju motornog vozila za sve članove domaćinstva.

Sve kopije priloženih dokumenata moraju biti ovjerene.

Podnosioci zahtjeva kojima ukupna primanja u domaćinstvu prelaze 120,00 km po članu i u kojima je jedan od članova zajedničkog domaćinstva vlasnik preduzeća, samostalne radnje, ima registriranu dopunsku djelatnost ili je vlasnik ili posjednik motornog vozila, nemaju pravo na pomoć u prehrani djeteta.⁹

---

⁹ Odnosi se na kanton Sarajevo

III DISKRIMINACIJA

Zakon o zabrani diskriminacije BiH¹⁰, stupio je na snagu u augustu 2009. godine. Zakon je precizno definisao pojam, vrste i oblike diskriminacije i uspostavio mehanizme zaštite od diskriminacije, a time i okvir za ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti svim licima u BiH.

Problem vezan za primjenu ovog Zakona jeste to što građani nisu dovoljno informisani o tome da je donesen Zakon, te koji su mehanizmi zaštite od diskriminacije njime predviđeni. Osobe koji ne poznaju prava i zaštitne mehanizme ne mogu tražiti zaštitu svojih prava prema ovom Zakonu, a nadležne institucije nisu učinile dovoljno napora da ovaj tako važan Zakon približe široj javnosti.

Šta je diskriminacija i kako je prepoznati?

Pojednostavljeno rečeno diskriminacija je takvo ponašanje državnih institucija, poslodavaca ili bilo kojeg fizičkog lica sa ciljem ili koje ima za posljedicu kršenje ili otežavanje uživanja prava nekom licu ili grupi lica samo zbog neke njihove osobine ili karakteristike u bilo kojoj oblasti života.

Nediskriminacija u širem smislu podrazumijeva jednako postupanje, jednaka prava, jednaku šansu o odnosu na drugu osobu ili grupu.

„**Osnova diskriminacije**“ je osobina ili karakteristika ili okolnost u kojoj se nalazi neko lice ili grupa lica, a to može biti rasa, boja kože, vjera, etnička pripadnost, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovno stanje, pripadnost sindikatu, obrazovanje, spol, politički stav ili mišljenje kao i svaka druga okolnost, zbog koje se tom licu ili grupi lica samo zbog toga uskraćuje, krši ili otežava uživanje nekog prava. Tako npr.:

- ako neko lice ne prime na posao samo zbog drugačijih političkih stavova ili mišljenja;*
- ako se konkursom za radno mjesto ne daju jednake šanse za prijavu (uslovi vezani za godinu, spol, izgled, bračno stanje, nacionalnost i sl.);*
- ako neko lice ne prime na posao samo zato što je žena, druge nacionalnosti, osoba sa invaliditetom ili što kažu da je prestara;*

---

¹⁰ Službeni list BiH, broj 59/09

radi se o diskriminaciji i to po **osnovu** različitog političkog stava, spola, invaliditeta, starosti, ili nacionalnosti, odnosno neko lice je uskraćeno u uživanju prava na rad samo zbog neke svoje osobine, a što je zabranjeno zakonom.

Diskriminacija može biti prouzrokovana **činjenjem** (poduzimanjem nekih konkretnih radnji ili donošenjem diskriminirajućih propisa) ili **nečinjenjem** (propuštanjem da se nešto uradi, nekog zaštititi ili se ne donese propis). Tako npr:

- ☒ *ukoliko se na javnom bazenu postavi natpis kojim se određenim licima samo zbog toga što su određene boje kože ili nacionalne pripadnosti zabranjuje ulaz, tada se radi o diskriminaciji činjenjem i to po osnovu boje kože ili nacionalne pripadnosti;*
- ☒ *ukoliko se od strane nadležnih vlasti ne čini ništa na uklanjanju npr. arhitektonskih barijera za osobe sa invaliditetom zbog čega su ove onemogućene pristupiti sredstvima javnog prevoza ili javnoj ustanovi kao što je obrazovna, onda se radi o diskriminaciji do koje dolazi nečinjenjem i to po osnovu invaliditeta.*

U oba ova slučaja ova lica su nezakonito uskraćena u uživanju nekog prava, što predstavlja diskriminaciju koja je ovim zakonom zabranjena.

Zakon taksativno navodi listu različitih **oblasti života** u kojem se naročito ističe zabrana diskriminacije¹¹, kao što je to npr. obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvo, socijalna pomoć itd. Međutim, ova lista nije konačna tako da ukoliko u praksi dođe do diskriminacije prema nekom licu u nekoj drugoj oblasti života, koja nije obuhvaćena ovom listom, takvo lice ima pravo na zaštitu od diskriminacije. Tako npr:

- ☒ *ako se grupa djece u školi odvaja od ostalih u posebna odjeljenja samo zbog toga jer su pripadnici neke od manjinskih grupa,*

tada je to diskriminacija **po osnovu pripadnosti manjinskom narodu u oblasti obrazovanja**. Tako npr. uvođenje posebnih higijenskih propisa samo za učenike romske nacionalnosti jeste primjer nejednakog postupanja ili različitog tretiranja učenika isključivo zbog njihove pripadnosti romskoj manjini. Ovo je moguć slučaj tzv. indirektno diskriminacije jer uvođenje neke na prvi pogled neškodljive prakse u školi ima za rezultat diskriminaciju učenika. **Indirektna (posredna) diskriminacija** je zabranjena Zakonom.

---

¹¹ Rada i zapošljavanja; obrazovanja, nauke i sporta; socijalne zaštite, uključujući socijalno osiguranje, socijalne naknade, socijalnu pomoć i način postupanja prema korisnicima socijalne zaštite; zdravstvene zaštite, uključujući dostupnost zaštite i liječenja, i načina na koji se pruža zaštita i liječe pacijenti; obuke uključujući osposobljavanja i stručnog usavršavanja, napredovanja, dokvalifikacije i prekvalifikacije; pravosuđa i uprave, uključujući djelovanje policije i drugih službenika za provođenje zakona. Sva lica su jednaka pred sudovima i tribunalima; stanovanja; javnog informiranja i medija; članstva u profesionalnim organizacijama (sindikati, udruženja poslodavaca ili druga udruženja koja okupljaju određenu profesiju); roba i usluga namijenjenih javnosti i javnim mjestima (kupovina robe u trgovini, traženja zajma, pristupa restoranima, i sl.); obavljanja privredne djelatnosti, uključujući pravo na tržišnu konkurenciju; učešća u kulturnom i umjetničkom stvaralaštvu; jednako učešće u javnom životu; porodice i bračne zajednice, uključujući i prava i odgovornosti u pogledu podizanja djece; prava djeteta.

- ☒ *Ako neko lice nije u mogućnosti ostvariti potrebni medicinski tretman u zdravstvenoj ustanovi zbog invalidnosti, starosti, ili predrasuda o specifičnoj bolesti,*

radi se o diskriminaciji u **oblasti zdravstvene zaštite** što uključuje dostupnost zdravstvene zaštite i liječenje. U ovom slučaju diskriminacijski osnovi su invaliditet, starost ili predrasude. Zakon zabranjuje diskriminaciju po bilo kojoj od ovih osnova.

- ☒ *Ako neko lice prima manju platu od kolege na istom radnom mjestu za isti obavljeni posao i to samo zato što je drugog spola ili*
- ☒ *ako neka osoba dobije otkaz zato jer je član sindikata, ili je učestvovala u štrajku ili zbog starosne dobi;*

tada se radi o **diskriminaciji u oblasti rada i zapošljavanje i to na osnovu spola, odnosno članstva u sindikatu**. Svako različito postupanje po osnovu spola je zabranjeno Zakonom. Zabranjena je diskriminacija u oblasti rada uključujući i nezakonite razlike u naknadama. Diskriminacija po osnovu članstva u sindikatu ili drugom udruženju zabranjena.

Kao druge oblike diskriminacije, koje ne potpadaju pod princip jednakog postupanja Zakon navodi: uznemiravanje, spolno uznemiravanje, mobing, segregaciju.

Uznemiravanje je svaka situacija u kojoj je diskriminatorno ponašanje ima za svrhu ili čiji je rezultat povreda dostojanstva diskriminiranog lica samo zbog neke njezine osobine ili karakteristike i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja

Spolno uznemiravanje je svaki oblik neželjenog fizičkog, verbalnog ili neverbalnog ponašanja koje je spolne prirode i čiji je cilj ili rezultat povreda dostojanstva lica i kada se takvim ponašanjem stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje. Tako se npr. radi o spolnom uznemiravanju kao vrsti diskriminacije u slučaju:

- ☒ *ako pretpostavljeni na radnom mjestu upućuje neprimjerene komentare ili zahtjeve seksualne prirode, čini neželjene fizičke kontakte, te neko pravo koje osobi pripada (npr. napredovanje u poslu) uslovljava stupanjem u seksualni kontakt.*

Treba napomenuti da definicija i zabrana uznemiravanja i spolnog uznemiravanja, kao forme neprihvatljivog ponašanja, već postoji u Zakonu o ravnopravnosti spolova u BiH.

Zakon o zabrani diskriminacije dodatno definiše i **mobing** kao „oblik nefizičkog uznemiravanja na radnom mjestu koje podrazumijeva ponavljanje radnji koje imaju ponižavajući efekt na žrtvu čija je svrha ili posljedica degradacija radnih uslova ili profesionalnog statusa zaposlenog.“

Tako npr:

- ☒ *ako neku osobu šef ili kolega na radnom mjestu sistematski vrijeđa i ponižava ili se neprijateljski ponaša, upućuje na neodgovarajuće radno mjesto bez zakonskog obrazloženja, degradira te čini druge radnje slične prirode*

radi se o **mobingu**, koji je zakonom zabranjen. Mobing je vrsta diskriminacije na radnom mjestu koja za rezultat ima razaranje i uništenje ličnog, profesionalnog i društvenog integriteta osobe izložene mobingu. Važno je istaći da počinioci mobinga nisu samo nadređene osobe već je moguće da mobing vrše i lica koja su na istoj poziciji u poslu kao i žrtva mobinga.

Kao i kod naprijed navedenih oblika uznemiravanja tako je i u slučaju mobinga često veoma teško prikupiti dovoljno potrebnih činjenica koje se mogu istaći u tužbi za zaštitu od diskriminacije. Razlog za ovo je što se radnje mobinga ili uznemiravanja, naročito seksualnog uznemiravanja, dešavaju uglavnom bez prisustva svjedoka ili bez pisanog traga.

Segregacija postoji kada neko fizičko ili pravno lice odvaja druga lica samo zbog neke njihove osobine/karakteristike, a najčešće se definiše kao rasna diskriminacija. Jedan primjer je u slučaju da su objekti, usluge ili oprema dostupni samo pripadnicima jedne grupe koji su jednakog ili boljeg standarda od druge grupe koja je tu tom slučaju izložena segregaciji.

- ☒ *Komiteta za eliminaciju rasne diskriminacije je razmatrajući izvještaj Bosne i Hercegovine zatražio da vlasti prekinu sa segregacijom u školama, koja se ogleda u tzv. „dvije škole pod jednim krovom“ što je prije moguće, uključujući i etničku diskriminaciju koja je prisutna u školskim udžbenicima.*

Podsticanje na diskriminaciju također je oblik diskriminacije. Pod ovim se podrazumijeva npr. kada tuženi svojim ponašanjem, postupcima ili tolerisanjem diskriminirajuće atmosfere u ustanovi za koju je nadležan prešutno daje do znanja podređenima da nema sklonosti prema pripadnicima određene grupe, ili svako tolerisanje ili zagovaranje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje. Također, **izdavanje naloga** drugima da vrše diskriminaciju i **pomaganje** drugima prilikom diskriminacije je oblik diskriminacije.

Test diskriminacije

Kako bi se neki slučaj mogao nazvati diskriminacijom potrebno je imati dovoljno činjenica i odgovore na slijedeća pitanja:

- A) Po kojem osnovu (karakteristici/osobini) je osoba ili grupa osoba diskriminirana (osoba sa invaliditetom, žena, dob/godine, manjina, članstvo u sindikatu, itd.)
- B) Šta se dogodilo? (okolnosti slučaja)
  - a. Da li se radi o stavljanju jednih u gori položaj (obespravljenost) ili bolji položaj jednih u odnosu na druge (privilegija ili davanje prednost)¹²?
  - b. Ko je kriv? Ko je to uradio? (npr. predstavnik institucije, vlasnik kafane, direktor)
  - c. Da li postoji razlika u tretmanu ili postupanju prema drugima u isto vrijeme?
  - d. U čemu se ogleda različito postupanje, obespravljenost?
- C) Da li različito postupanje ima:
  - a. opravdanje koje je razumno (npr. za posao balerine objektivno je zapošljavanje samo žena/e, sa završenom baletnom školom, itd. Nije opravdano npr. zahtjev da balerina bude određene nacionalnosti jer nije objektivno potrebna njezina nacionalnost za posao koji će obavljati)
  - b. kakav je odnos između toga šta je urađeno i cilja koji se postiže? (npr. vlasnik restorana ima odvojenu prostoriju za pušače jer je cilj ove mjere zaštita nepušača od udisanja duhanskog dima, opravdana ali npr. nije opravdana posebna prostorija za Rome).

Šta jeste, a šta nije diskriminacija?

1. Ako se konkursom za radno mjesto, pored školske spreme, traži da još imaš i vozačku dozvolu, i najmanje 10 godina radnog iskustva, i spretnost u komunikaciji s ljudima;
NE Uslovi konkursa za određeno radno mjesto, jednaki su za sve aplikante.
2. Ako konkursom traže isključivo ženu (npr. konobaricu do 25 godina);
DA Diskriminacija po osnovu spola i po osnovu dobi, u oblasti rada i zapošljavanja.
3. Ako te ne prime na posao jer ti fali samo jedna godina iskustva u struci;
NE Uslovi konkursa za određeno radnomjesto, jednaki za sve aplikante.
4. Ako te ne prime na posao samo zbog toga što nisi član stranke na vlasti;

---

¹² davanje prednosti – kada nisu ispunjeni zakonski uslovi za davanje prednosti npr. prednost prilikom zapošljavanja zbog pripadnosti nekoj političkoj partiji)

DA Na osnovu političke pripadnosti, u oblasti rada i zapošljavanja..

5. Ako tebi i tvojim kolegama poslodavac ne uplaćuje penziono i zdravstveno osiguranje;
NE Nije diskriminacija, ali jeste kršenje prava iz radnog odnosa i kršenje zakona o doprinosima.
6. Ako poslodavac traži da sa kolegama radiš prekovremeno, a ne plaća vam;
NE Nije diskriminacija jer se od svih zaposlenih traži isto, ali jeste kršenje zakona o radu i radnim odnosima kao i moguće kršenje prava iz ugovora o radu između poslodavca i zaposlenika.
7. Ako se na javnom bazenu postavi natpis kojim se djeci bez pratnje roditelja zabranjuje ulaz;
NE Pridržavanje sigurnosnih uslova, zaštita zdravlja djece.
8. Ako na prilazu u javni bazen nema rampa za osobe u kolicima;
DA Diskriminacija po osnovu invalidnosti u oblasti učešća u javnom životu.
9. Ako ne možeš ući u zgradu fakulteta i pohađati nastavu jer si osoba u kolicima;
DA Diskriminacija po osnovu invaliditeta, u oblasti obrazovanja i u oblasti učešća u javnom životu.
10. Ako češće od kolege padaš na ispitima kod određenog profesora koji to obrazlaže tvojim neodovoljnim znanjem;
NE Da bi se eventualno dokazala diskriminacija potrebno je detaljnije istražiti okolnosti i uporediti rezultate ispita sa ostalim kolegama, kao i utvrđeni minimum znanja/bodova na testu za prolaznu ocjenu.
11. Ako ti profesor uslovljava polaganje ispita druženjem uz kafu/večeru i/ili seksualnom uslugom;
DA Diskriminacija na osnovu spola, u obliku uznemiravanja (moguće i spolnog uznemiravanja) u oblasti obrazovanja.
12. Ako ne možeš ući u dom zdravlja/ambulantu/biblioteku/kino jer nema prilaz za osobe u kolicima;
DA Diskriminacija po osnovu invaliditeta, u oblasti javnog života.
13. Ako si neratni invalid i primaš manju ličnu invalidninu od komšije koji je civilna žrtva rata i koji ima isti stepen invaliditeta;
DA Specifična diskriminacija koja je ugrađena u zakone o socijalnoj zaštiti u BiH. Zakonske odredbe koje različito regulišu ostvarivanje osnovnih prava osoba sa invaliditetom po porijeklu nastanka invaliditeta su diskriminirajuće kako prema

Zakonu o zabrani diskriminacije BiH, tako i prema ratifikovanoj UN Konvenciji o zaštiti osoba sa invaliditetom. Diskriminator je zakonodavac.

14. Ako po zakonu o socijalnoj zaštiti imaš pravo na dječiji doplatak od 50 KM, a kanton svima isplaćuje 20 KM;
NE Nije diskriminacija ukoliko se odnosi na sve građane jednako u određenom kantonu prema određenom zakonu, ali jeste kršenje kantonalnog zakona o socijalnoj zaštiti.
15. Dobiješ otkaz zato jer si član sindikata.
DA Diskriminacija na osnovu članstva u sindikatu, u oblasti rada i zapošljavanja.

Kako i od koga tražiti zaštitu od diskriminacije?

Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH

Centralna institucija za zaštitu od diskriminacije je Institucija ombudsmena za ljudska prava u BiH (Ombudsmeni). Žrtva diskriminacije može se direktno obratiti Ombudsmenima popunjavanjem posebnog formulara žalbe.

Prilikom popunjavanja formulara važno je navesti tražene podatke, okolnosti, radnje i činjenice kojima se potkrepljuju navodi o diskriminaciji. Uredno popunjen formular žalbe dostavlja se putem pošte, fax-a, e-mail-a ili lično u jedan od ureda ove institucije. Prilikom dostavljanja žalbe važno je voditi računa o **roku od 3 mjeseca** od saznanja za diskriminaciju odnosno, najdalje **12 mjeseci** od događaja, činjenica ili odluka na koje se žrtva diskriminacije žali. U suprotnom Ombudsmeni mogu odbiti da razmatraju žalbu.

Ombudsmeni pružaju pomoć u popunjavanju formulara ili daju potrebna obavještenja o pravima i obavezama, te mogućnostima sudske i druge zaštite osobama koje su dostavile žalbu po osnovu diskriminacije. Ukoliko se utvrdi diskriminacija, Ombudsmen izdaje preporuku sa ciljem ispravljanja kršenja prava nastalih diskriminacijom i otklanjanja dalje diskriminacije.

Iako preporuke Ombudsmana nisu obvezujuće u praksi se pokazalo da je ponekad dovoljno da Institucija zatraži podatke, odgovore ili obavještenja od strane koja počinila diskriminaciju ili da izda preporuku da se diskriminatorno ponašanje zaustavi.

Nepostupanje državne institucije, preduzeća ili odgovorne osobe prema preporukama Ombudsmena kažnjivo je relativno visokim novčanim kaznama.

Ukoliko se ipak desi da se preporuke Ombudsmena ne ispoštuju može se pokrenuti prekršajni postupak u kojem preporuke Ombudsmena predstavljaju snažan argument.

Koje činjenice prikupiti kad tražite zaštitu od diskriminacije?

Bez prijavljivanja i pokretanja postupka za zaštitu pred Ombudsmenima ili pred sudovima nema efikasne zaštite od diskriminacije. Postupak za zaštitu od diskriminacije je hitan. Žrtva diskriminacije iznosi činjenice kojima će učiniti vjerovatnim za sud da je došlo do diskriminacije. Tada suprotna strana (lice koje je diskriminiralo ili naredilo diskriminaciju) ima obavezu dokazivati, odnosno predlagati i izvoditi dokaze da nije bilo diskriminacije.

Tako npr. osobe sa invaliditetom ističu da trpe diskriminaciju jer neka državna institucija ili preduzeće nije provela zakonom predviđene mjere kojima će prostor ili radni proces prilagoditi u razumnim okvirima njihovim potrebama. U ovom slučaju državna institucija ili preduzeće dokazuje da nisu postupali diskriminirajuće.

Problem za žrtve diskriminacije jeste koje su to činjenice koje će iznijeti u postupku i kako ih prikupiti, naročito u slučajevima uznemiravanja, seksualnog uznemiravanja i mobinga. Kod ovih oblika diskriminacije nerijetko je teško prikupiti činjenice jer se radnje mobinga ili uznemiravanja naročito seksualnog uznemiravanja dešavaju bez prisustva svjedoka ili bez pisanog traga.

Osobe koje trpe ove oblike diskriminacije trebaju da pismeno bilježiti svaki nasrtaj uznemiravanjem ili mobingom i to putem vođenja dnevnika mobinga ili uznemiravanja u kojima će se bilježiti datum, vrijeme i vrstu diskriminacije, šta se dogodilo, ko je bio prisutan, i sl. podaci. Također, bilo bi dobro prikupljati i arhivirati sve pismene dokumente koje sadržavaju ovakvo ponašanje.

Žrtvama uznemiravanja ili mobinga se savjetuje da obavijeste osobu iz radne sredine ili procesa obrazovanja u koju imaju povjerenja, ili obavijeste organizacije i udruženja za zaštitu ljudskih prava, za ravnopravnost spolova, i sl. Ovakva obraćanja kasnije mogu poslužiti kao činjenice u prilog tvrdnjama žrtve diskriminacije.

Također, žrtve diskriminacije, ako je to moguće, trebaju uputiti pritužbu osobi koja im je izravno nadređena ili kadrovskoj službi i upravi preduzeća, ili upravi škole odnosno dekanatu fakulteta ili rektoratu univerziteta. Sve dokumente koje su upućivali nadređenima, kadrovskoj službi, ili upravi preduzeća ili obrazovne institucije treba prikupljati i arhivirati. Sve ovo može ojačati tužbu i olakšati postupak pred sudom ili Ombudsmenima u slučajevima diskriminacije.

Prvi važan korak u zaštiti od diskriminacije jeste poznavanje zakona i korištenje prava i mehanizama zaštite. Efikasna zaštita je moguća samo ako se diskriminacija prijavi i pokrenu postupci pred institucijama za zaštitu od diskriminacije. Uvijek se dobro obratiti organizacijama i udruženjima koje pružaju pravnu pomoć ili se bave zaštitom od diskriminacije ili zaštitom ljudskih prava (npr. Vaša prava ili Helsinški komitet za ljudska prava BiH). Konačno, Zakon nudi i neke nove mogućnosti uključivanja organizacija u postupke

za zaštitu na strani žrtve diskriminacije ili pokretanjem kolektivnih tužbi u slučaju diskriminacije prema grupi osoba.

Uloga nevladinih organizacija

Nevladine organizacije kroz programe podrške socijalno ugroženim grupama stanovništva ispunjavaju obaveze države i doprinose ostvarivanju socijalnih prava građana. Aktivnosti nevladinih organizacija na zagovaranju za izmjene i dopune određenih zakona iz socijalne zaštite često rezultiraju donošenjem povoljnijih zakonskih rješenja za ugrožene socijalne grupe i povećanom odgovornosti institucija u sistemu socijalne zaštite u ispunjavanju svojih obaveza prema građanima.

Posebnu ulogu u zaštiti najugroženijih grupa stanovništva u ostvarivanju njihovih prava iz zakona imaju organizacije koje pružaju besplatnu pravnu pomoć, prvenstveno Vaša prava (sa uredima u Sarajevu, Mostaru, Banjaluci, Goraždu, B. Petrovcu, Sreberenici, Trebinju, Tuzli, Prijedoru) i Helsinški komitet za ljudska prava u BiH – Pravna služba (ured u Sarajevu).

Postoje i druge nevladine organizacije kao i područni centri/uređi za besplatnu pravnu pomoć. U prilogu su dati kontakti nekih nevladinih organizacija i centara kojima se može obratiti u traženju pravne pomoći kod ostvarivanja prava iz socijalne zaštite.

Kontakti institucija i nevladinih organizacija koje daju besplatnu pravnu pomoć

Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH

Glavni ured Banja Luka: Ravnogorska 18, tel. 051 303 992
Područni ured Sarajevo: Grbavička 4, tel. 033 666 006
Područni ured Mostar: Kralja Zvonimira 6, tel. 036 334 248
Područni ured Brčko distrikt: Trg mladih 8/I, tel. 049 217 347
www.ombudsmen.gov.ba

Centar za pružanje besplatne pravne pomoći, Banja Luka

Slavka Rodića 4, tel. 051 233 570

Centar za pružanje besplatne pravne pomoći, Doboj

Svetog Save 20, tel. 053 216 085

Ured za pravnu pomoć Brčko distrikta BiH

Trg pravde 10, tel. 049 216 085

Centar za pružanje besplatne pravne pomoći, Istočno Sarajevo

Vuka Karadžića 28, tel. 057 320 110

Centar za pružanje besplatne pravne pomoći, Trebinje

Obala Luke Vukalevića 45, tel. 059 272 550

Zavod za pružanje pravne pomoći Tuzlanskog kantona

Đafer Mahala 51, Tuzla, tel. 035 307 866

Zavod za pravnu pomoć Zeničko-dobojskog kantona

Kočevska čikma1, Zenica, tel. 032 407 792

Zavod za pružanje pravne pomoći Zapadnohercegovačke županije

Trg Gojka Šuška 3d, Široki Brijeg, tel. 039 704 804

Centar za pravnu pomoć ženama Zenica

Mejdandžik 9, tel. 032 402 049

Uredi u Kaknju, Visokom i Žepču

Centar za ljudska prava Mostar

Adema Buća 50, tel. 036 581 035

Helsinški komitet za ljudska prava BiH

Ante Fijamenga 14b, Sarajevo, tel. 033 660 811

Inicijativa za razvoj i suradnju u BiH

Banja Luka: Dositeja Obradovića 6, tel. 051 224 244

Mostar: Ulica Alekse Šantića 22, tel. 036 556 411

Sarajevo: Koševo 28b, tel. 033 225 538

Trebinje: Ulica Miloša Obilića bb, tel. 059 224 413

Udružene žene

Kalamegdanska 18, Banja Luka, tel. 051 463 143

Vaša prava

Sarajevo: Safeta Hadžića 66a, tel. 033 789 105

Banja Luka: Meše Selimovića 17, tel. 051 232 920

Goražde: Seada Sofovića Sofe 10, tel. 038 220 544

Mostar: Hasana Zahirovića Lace bb, tel. 036 558 580

B. Petrovac: Bosanska 110, tel. 037 881 248

Srebrenica: Titova bb, tel. 056 440 998

Trebinje: Carine 3, tel. 059 240 680

Tuzla: Rudarska 63, tel. 035 286 484, 210 210

Prijedor: Save Kovačevića 12, tel. 052 241 290

IV PRILOG

Formular za pokretanje postupka pred Institucijom ombudsmena BiH¹³

ŽALBA

LIČNI PODACI podnosioca žalbe:

- IME _____
- PREZIME _____
- ZANIMANJE _____ DATUM ROĐENJA _____
- ADRESA _____
- DRŽAVA I GRAD _____
- TEL/FAX/ E-mail _____
- NACIONALNOST(nije obavezno) _____ POL _____

PODACI O PUNOMOĆNIKU ILI KONTAKT –OSOBI, UKOLIKO POSTOJI:

- IME _____
- PREZIME _____
- ADRESA _____
- TELEFON _____
- FAX/ E-mail _____

PODACI O ORGANU NA KOJI SE ŽALBA ODNOSI:

- Naziv organa _____
- Sjedište organa _____
- OZNAKA PREDMETA, ukoliko je postupak u toku: _____
- Ime i zvanje službenika na kojeg se žalba odnosi: _____

Ukoliko Vam je potrebno, prilikom popunjavanja ovog obrasca tražite pomoć osoblja Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

OPIS DOGAĐAJA KOJI SU DOVELI DO POVREDE VAŠIH PRAVA I SLOBODA, RAZLOZI VAŠEG NEZADOVOLJSTVA:

Molimo Vas da pišete čitko i objasnite svoj problem kratko i što je moguće jasnije, navodeći okolnosti, radnje i dokaze koji potkrepljuju Vašu tvrdnju o kršenju prava ili nepravilnostima .

Priložite **KOPIJE** svih dokumenta kojim dokazujete ove svoje tvrdnje (ne moraju biti ovjerene).

¹³ Formular dostupan na web stranici Institucije ombudsmena BiH www.ombudmen.gov.ba

Ukoliko ste se obraćali drugim ORGANIMA ili INSTITUCIJAMA u vezi sa ovim slučajem, navedite:

- NAZIV ORGANA kojem ste se obraćali _____

JESTE LI SAGLASNI DA SE VAŠE IME OTKRIJE U TOKU POSTUPKA ILI EVENTUALNO ŽELITE DA SE VAŠ IDENTITET ZAŠTITI:

_____

Podnositelj žalbe je dužan obavijestiti Instituciju ombudsmena o razvoju predmeta i promjenama koje se odnose na žalbu, kao i o promjenama adrese i telefonskog broja. Propust da dostavite takve informacije može dovesti do zaključka da ne želite da se nastavi sa postupkom po žalbi.

Datum _____

Potpis _____

NAPOMENA:

Postupak koji se vodi pred Institucijom ombudsmena je besplatan.

I DALJE STE OBAVEZNI KORISTITI REDOVNE ZAKONSKE PROCEDURE I POŠTOVATI ROKOVE UTVRĐENE ZAKONOM ZA KORIŠĆENJE PRAVNIH SREDSTAVA PRED SUDOVIMA I/ILI ORGANIMA UPRAVE.

icva

Inicijativa i civilna akcija

ICVA Sarajevo
Radićeva 1/II
Telefon: 033 210 201
Faks: 033 668 297
E-mail: icva@bih.net.ba

Web: www.icva-bh.org

**UNITED NATIONS
TRUST FUND TO
END VIOLENCE
AGAINST WOMEN**

PRAVA ZA SVE
učinimo ljudska prava stvarnim

M. Mustafe Bašeskije 12/II
Telefon/Faks: 033 203 070
E-mail: rights_for_all@open.net.ba

Web: www.rightsforall.ba